

NOTAT

23. august 2018

Jour. nr. 18/06420

Fortidsmindebeskyttelse – retsgrundlag og praksis

Retsgrundlag

Museumsloven¹ indeholder et forbud mod ændring i tilstanden af de typer af fortidsminder, der er optaget i bilaget til loven. Siden indførelsen af fortidsmindebeskyttelse i 1937 er de typer af fortidsminder, som er omfattet af beskyttelsen, blevet udvidet i mindre omfang.

Museumsloven indeholder en bestemmelse, som giver mulighed for, at Slots- og Kulturstyrelsen – og Miljø- og Fødevarerklagenævnet som klageinstans – i særlige tilfælde og på baggrund af en konkret vurdering kan meddele dispensation fra forbuddet mod ændring i tilstanden af beskyttede fortidsminder.

Museumsloven indeholder ikke nærmere regler om selve vurderingen, der skal foretages i relation til, om der kan meddeles dispensation (eksempelvis en opregning af kriterier, som kan indgå i vurderingen). Vurderingen af, om der er grundlag for at meddele dispensation, beror derfor på administrativ praksis fra Miljø- og Fødevarerklagenævnet og Slots- og Kulturstyrelsen.

Praksis for dispensation

Der foreligger efterhånden en ganske righoldig praksis fra både Miljø- og Fødevarerklagenævnet og Slots- og Kulturstyrelsen, der henses til ved administration af bestemmelsen om dispensation til ændring i tilstanden af beskyttede fortidsminder.

I nævnets afgørelser om dispensation anføres bl.a. at:

»Det følger af museumslovens § 29 e, stk. 1, 1. pkt., at der ikke må foretages ændring i tilstanden af fortidsminder. Dette gælder alle fysiske indgreb i selve fortidsmindet. Det vil sige, at ingen foranstaltninger, der indebærer en påvirkning af fortidsmindets indhold og overflade, er tilladt.

Baggrunden for bestemmelsen er dels at beskytte fortidsmindet mod ødelæggelse og dels at sørge for, at fortidsminderne fremstår på en sådan måde, at man kan forstå deres oprindelige funktion.

¹ Lovbekendtgørelse nr. 358 af 8. april 2014, som ved § 46 i lov nr. 1715 af 27. december 2016.

Ifølge § 29 j, stk. 1, kan kulturministeren ved Slots- og Kulturstyrelsen i særlige tilfælde gøre undtagelse fra bestemmelsen. Praksis for at meddele dispensation til indgreb i fredede fortidsminder er restriktiv. Dispensation gives sjældent, og kun når der foreligger særlige tilfælde, der kan begrunde det. Det kunne f.eks. være i forbindelse med kloakering, varme- eller vandforsyning til bygninger på et fredet fortidsminde.«

Styrelsens praksis viser, at det i vid udtrækning er følgende tre forhold, som afgørelser om dispensation er baseret på:

- Krav m.v., som udspringer af anden lovgivning, almennyttige behov o. lign.
- Tiltag, som fører til en forbedring af fortidsmindets tilstand i eksempelvis fysisk og visuel henseende.
- Tiltag, som kan føre til en forbedret formidling af fortidsmindet.

En meget lille del af de beskyttede fortidsminder – det gælder i særdeleshed forsvarsværker og broer – omfatter bygninger og bygværker, der stadig er i brug. Disse fortidsminder har altså ikke udelukkende status af kulturhistoriske monumenter, men tjener tillige en praktisk funktion. Dette forhold foranlediger til, at styrelsen i sin praksis i disse tilfælde også henser til forhold vedrørende fortidsmindets brug.

Praksis for fortidsminder i brug er, at denne er mere lempelig sammenlignet med praksis for fortidsminder, hvor dette ikke er tilfældet som eksempelvis høje og stengrave. Det er dog vigtigt at understrege, at hensynet til fortidsmindets brug ikke alene kan føre til at meddelelse af dispensation.

Fortidsminder som er i brug

At Slots- og Kulturstyrels praksis er mere lempelig for fortidsminder, som er i brug, kan bl.a. ses i forhold til følgende fortidsmindetyper:

1. Forsvarsanlæg og bebyggede voldsteder, hvor der (ofte) gives dispensation til bl.a.:
 - Udskiftning og modernisering af eksisterende installationer og funktioner som f.eks. toilet, bad og køkken samt legepladser (Kastrup Fort, Charlottenlund Fort og Vestvolden)
 - Etablering af nye installationer og funktioner som f.eks. restaurationskøkken og konferencerum (Spøttrup Voldsted, Garderhøjfortet, Vestvolden og Dragør Fort)
 - Opførelse af nybyggeri (Nordborg Slot og Vordingborg Slotsruin)
 - Væsentlige ændringer på kulturhistorisk set mindre betydelige bygninger på eller dele af fortidsmindet som f.eks. ændringer på nyere tids militærbygninger (Christianshavns Vold)
 - Afholdelse af arrangementer som f.eks. festivaler, koncerter, motionsløb og Sankthansbål (Vestvolden, Vordingborg Slotsruin, Tønder Slotsbanke, Fredericia Vold, Koldinghus, Østre Anlæg, Nordborg Slot, Korsør Fæstning og Kronborg Slot og Fæstning).

2. Broanlæg, hvor der (ofte) gives dispensation til bl.a.:
 - Udvidelse af vejbane og opsætning af værn (Pilegårdsbro og Hvidkilde Gods).
3. Ødekirkegårde, hvor der (til tider) gives dispensation til bl.a.:
 - Nye begravelser, hvis der foreligger tilknytning til kirkegården (Oksby Gammel Kirkegaard).

Et udtræk fra journalsystemet viser umiddelbart, at Slots- og Kulturstyrelsen (som 1. instans) i de senere år har meddelt afslag på ansøgning om tilstandsændringer i ca. 10 % af sagerne (svarende til 8-16 sager) om året. Styrelsen er ofte i dialog med ansøgere med henblik på at finde en løsning, der både tilgodeser fortidsmindets tarv og ansøgers behov. Denne dialog fører ofte til dispensationer med et ændret indhold end det oprindeligt ansøgte projekt.